

Opinnäytetyö (AMK)

Sosionomi

2023

Lastensuojelu

Anniina Kanasuo & Essi Leinonen

TOIPUMISORIENTAATIO OSAKSI LASTENSUOJELU- JA PERHEPALVELUITA

– Mallinnus toipumisorientaation mukaisesta
työotteesta Ajallaan Oy:lle

Opinnäytetyö (AMK) | Tiivistelmä

Turun ammattikorkeakoulu

Sosiaalialan koulutusohjelma | lastensuojelu

2023 | 37 sivua

Anniina Kanasuo & Essi Leinonen

Toipumisorientaatio osaksi lastensuojelu- ja perhepalveluita

– Mallinnus toipumisorientaation mukaisesta työotteesta Ajallaan Oy:lle

Syksyllä 2022 yksityisessä sosiaalialan yrityksessä Ajallaan Oy:ssä aloitettiin työskentely toipumisorientaation mallintamisen suhteen. Toipumisorientaatiota tarkasteltiin sosiaalialan palveluiden näkökulmasta, ja sen todettiin olevan toimiva viitekehys mielenterveyspalveluiden lisäksi myös sosiaalipalveluissa. Toipumisorientaatiosta haluttiin kehittää osa Ajallaan Oy:n arvopohjaa.

Kehittämistyöllä pyrittiin uudistamaan sosiaalialan palveluita toimivimmiksi asiakkaita varten. Kehittämistyöllä tavoiteltiin toipumisorientaation mallintamista soveltuvaksi sosiaalialalle. Kehittämistyö toteutettiin vahvassa yhteistyössä toimeksiantajan kanssa, jotta päästäisiin toimivaan lopputulokseen yritystä varten.

Toimeksiantajan tarpeesta noussut kehittämissuunnitelma toteutettiin tutustumalla laajasti toipumisorientaatiosta kertovaan lähdemateriaaliin. Materiaalista koottiin dokumentti, joka esittelee toipumisorientaatiota. Toimeksiantajan kanssa käytiin dialogisia keskusteluita. Keskustelut olivat hyvin reflektiivisiä, ja keskusteluiden kautta ohjattiin kehittämissuunnitelmaa toimeksiantajan toivomaan suuntaan.

Lähdemateriaalin sekä toimeksiantajan kanssa käytyjen keskusteluiden perusteella koottiin mallinnus toipumisorientaatiosta ja toipumisorientaation mukaisesta työotteesta. Mallinnus esiteltiin PowerPoint-esityksen kautta yrityksen työntekijöille. Kehittämistyön myötä valmistuneen mallinnuksen on tarkoitus toimia työtä ohjaavana dokumenttina Ajallaan Oy:n työntekijöille.

PowerPoint-esitys on Ajallaan Oy:n omaa käyttöä varten tuotettu tuotos, joten tässä raportissa ei voi esitellä tarkasti mallinnuksen sisältöä.

Asiasanat:

toipumisorientaatio, sosiaalipalvelut, toipuminen, asiakkaan osallisuus

Bachelor's Thesis | Abstract

Turku University of Applied Sciences

Degree programme of social services | child protection

2023 | 37 pages

Anniina Kanasuo & Essi Leinonen

Recovery-oriented practices as part of child protection and family services

– Modelling of recovery-oriented practice work sample for Ajallaan Oy

Ajallaan Oy, which is a private company in the social sector, started working towards modelling recovery-oriented practices during the autumn of 2022. They contemplated recovery-oriented practices from the perspective of social services, and it was found to be a workable frame of reference in social services in addition to mental health services. They wanted to develop recovery-oriented practices as a part of the value base of Ajallaan Oy.

The development work aimed to reform the services of the social sector to be more functional for customers. The development work aimed to model the recovery orientation as suitable for the social sector. The development work was carried out in strong cooperation with the client to reach a working result for the company.

The development work that arose out of the client's need was carried out by getting to know the source material on recovery orientation extensively. The material was compiled into a documentary that presents recovery orientation. Dialogic discussions were held with the client. The discussions were very reflective, and through the discussions the development work was steered in the direction the client wanted.

Based on the source material and the discussions with the client, a modelling of the recovery-oriented practices was put together. The modelling was presented through a PowerPoint presentation to the company's employees. The modelling completed with the development work is intended to serve as a work guiding document for the employees of Ajallaan Oy.

The PowerPoint presentation is an output produced for Ajallaan Oy's own use, so this report cannot accurately present the full content of the modelling.

Keywords:

recovery-oriented practices, social services, recovery, client involvement

1 Johdanto	6
2 Kehittämistyön lähtökohdat	7
2.1 Toimeksiantajan esittely ja lähtökohta kehittämistyölle	7
2.2 Kehittämistavoite ja tehtävä	8
3 Toipumisorientaatio	9
3.1 Toipuminen toipumisorientaation näkökulmasta	11
3.2 Toipumisorientaation prosessi	12
3.3 Toipumisen vaiheet De Leonin mukaan	13
3.4 INSPIRE-mittari asiakkaan toipumiskokemusten kuvaajana	14
4 Toipumisorientaation mukainen työote	16
4.1 Asiakkaan osallisuus toipumisorientaatiossa	17
4.2 Työntekijä toipumisorientaation toteuttajana	19
5 Kehittämistyön toteuttaminen	21
5.1 Kehittämismenetelmät	22
5.2 Kehittämisaineiston dokumentointi ja tarkastelu	23
6 Kehittämisprosessin kuvaus	24
6.1 Aloitusvaihe	25
6.2 Suunnitteluvaihe	25
6.3 Toteutusvaihe	27
6.4 Viimeistelyvaihe	29
7 Kehittämistyön tuotos	30
8 Kehittämistyön arviointi	31
8.1 Kehittämistyön toteutuksen arviointi	31
8.2 Eettisyys ja luotettavuus	32
8.3 Ammatillinen kasvu	33
Lähteet	35

Kuvat

Kuva 1. Henkilökohtaisen toipumisprosessin vaiheet.	13
Kuva 2. Kehittämistyön eteneminen konstruktivistisen mallin mukaan.	21

Taulukot

Taulukko 1. Kehittämistyön toteutus.	24
--------------------------------------	----

1 Johdanto

Kehittämistoiminnalla tähdätään muutokseen ja sillä tavoitellaan jotakin parempaa ja tehokkaampaa kuin aikaisemmat toimintatavat. Lähtökohtana kehittämistoiminnalle voi olla ajatus jostakin uudesta tai nykyisen tilanteen tai toiminnan ongelmat. Kehittämisen keskeisin elementti on tavoitteellisuus. (Toikko & Rantanen 2009, 16.)

Kehittämistyön tarve nousi Ajallaan Oy:n ajatuksesta kehittää työskentelyä toipumisorientaation viitekehyksen mukaiseksi. Tässä kehittämistyössä toimeksiantajana toimiva Ajallaan Oy halusi luoda asiakaslähtöisemmän työotteen sosiaalipalveluihin. Toipumisorientaatio on terminä monelle vieras. Esa Nordling kuvaa toipumisorientaatiota ajattelun ja toiminnan viitekehykseksi, jossa korostuvat asiakkaan osallisuus, voimavarat, toivo, elämän merkityksellisyys sekä positiivinen mielenterveys. Ajatuksena on, että ihminen oppii elämään toiveikasta elämää sairaudesta tai elämän muusta haasteesta huolimatta. (Nordling 2018, 1478.)

Toipumisorientaatio on noussut keskeiseksi viitekehykseksi monien maiden mielenterveyspalveluissa. Se on vähitellen rantautunut myös suomalaiseen mielenterveystyöhön. (Nordling 2018, 1476.) Tämä toipumisorientaation viitekehyksen mallintamiseen tähdännyt kehittämishanke on merkittävä, sillä tiedettävästi toipumisorientaatiota ei ole toteutettu sellaisenaan sosiaalipalveluissa. Kehittämistyö toteutettiin tiiviissä yhteistyössä Ajallaan Oy:n toimitusjohtajan kanssa.

Kehittämistyön prosessi kesti noin puoli vuotta. Työskentelymme alkoi aiheen valitsemisella ja toimeksiantajan tapaamisella syksyllä 2022. Laadimme tarkan suunnitelman, jonka mukaan etenimme kehittämistyössä. Kehittämistyön tuotos valmistui keväällä 2023 aikataulun mukaisesti. Työskentely kehittämistyön parissa on ollut koko ajan intensiivistä.

Tässä raportissa kuvaamme kehittämistyötä, jota teimme mallinnuksen eteenpäin viemiseksi. Toimeksiantajan toiveesta emme avaa mallinnuksen sisältöjä tässä raportissa. Keräsimme mallinnusta varten tietoa toipumisorientaatiosta laajasti eri lähteistä. Mallinnus toteutettiin PowerPoint muotoon ja sen valmistuttua, esittelimme sen Ajallaan Oy:n työtiimille. Mallinnus sisälsi kaksi työvälinettä, jotka olivat INSPIRE-mittari sekä muutoksen vaiheet. Muokkasimme työvälineet Ajallaan Oy:lle sopivaksi yhteistyössä toimeksiantajan kanssa.

2 Kehittämistyön lähtökohdat

2.1 Toimeksiantajan esittely ja lähtökohta kehittämistyölle

Kehittämistyö toteutettiin Ajallaan Oy:n toimeksiantona. Ajallaan Oy on yksityinen sosiaalialan yritys, joka tarjoaa sosiaalihuollon ja lastensuojelun avopalveluita Lounais-Suomen alueella. Yrityksellä on toimipiste Turussa sekä Raumalla. Ajallaan Oy:n toimitusjohtaja Anne Suomalainen on tehnyt pitkän työuran sosiaalialalla ja hän haluaa mallintaa toipumisorientaation viitekehyksen toimivaksi sosiaalialalle. Tutustuttuaan toipumisorientaation viitekehykseen, hän koki sen olevan soveltuva mielenterveyspalveluiden lisäksi myös sosiaalipalveluihin. Ajallaan Oy on aloittanut syksyllä 2022 kahden vuoden kestävä koulutuksen toipumisorientaatioon liittyen, johon tämä kehittämistyö myös liittyy.

Toimeksiantajan tarve asiakaslähtoisemmälle työotteelle sosiaalipalveluihin on perustavanlaatuinen syy tämän kehittämistyön toteuttamiselle. Toimeksiantaja haluaa kehittää ja viedä yritystään siihen suuntaan, että sosiaalipalveluiden asiakkaat pystyisivät ottamaan enemmän vastuuta omasta elämästään sekä päätöksistään. Toimeksiantajalla on noussut tarve parantaa asiakkaiden kohtelua sosiaalialalla. Toipumisorientaatiota ei ole toteutettu sellaisenaan sosiaalipalveluissa, ja toimeksiantaja halusi kehittää uuden mallinnuksen, joka mahdollisesti tulisi tulevaisuudessa käyttöön laajasti sosiaalipalveluissa.

Ajallaan Oy:n toimitusjohtaja on huomannut tarpeen muutokselle ja kehittämiselle sosiaalialalla tehdyssä työssä. Hän haluaa kehittää sosiaalialan tarjoamaa tukea ja ohjausta, jotta siitä tulisi enemmän asiakasta osallistavaa toimintaa. Toimitusjohtajan mielestä asiakkaan ja työntekijän välinen yhteistyösuhde jää usein siihen muotoon, että työntekijä on aktiivinen toimija ja asiakas passivoituu. Sosiaalialalla on totuttu siihen, että työntekijät tekevät päätöksiä ja asiakkaiden odotetaan noudattavan ja seuraavan näitä päätöksiä. Ajallaan Oy:n toimitusjohtaja haluaa muuttaa erityisesti tätä toimintatapaa. Hän haluaa asiakkaan aktivoituvan omassa elämässään ja siihen liittyvissä päätöksissä. Tarkoituksena on päästä tasavertaiseen yhteistyösuhteeseen, jossa asiakas kokee, että hänen päätöksillään on väliä ja kantaa sen myötä vastuuta omasta elämästään.

2.2 Kehittämistavoite ja tehtävä

Kehittämistyön aiheena on mallintaa toipumisorientaation viitekehys lastensuojelu- ja perhepalveluihin. Tehtävänä on tutustua toipumisorientaatioon viitekehysten ja soveltaa viitekehys sopivaksi mallinnukseksi sosiaalipalveluja tarjoavalle yritykselle. Työskentely tapahtuu vahvasti yhteistyössä Ajallaan Oy:n toimitusjohtajan kanssa, mikä edesauttaa tuotoksen todellista soveltumista heidän yritykseensä.

Kehittämistyön tavoitteena on saada laaja ja perusteellinen kuva toipumisorientaatiosta. Tavoitteena on, että Ajallaan Oy:n työskentely olisi tulevaisuudessa toipumisorientaation viitekehysten mukaista mallinnuksemme ansiosta. Toipumisorientaation mukainen työskentely parantaisi asiakkaiden kohtelua, sillä kehittämistyöllä tavoitellaan työskentelyn muuttavan entistä enemmän asiakasta osallistavaksi.

Kehittämistehtävänä on tuottaa Ajallaan Oy:lle kattava kirjallisuuskatsaus toipumisorientaatiosta. Tätä kirjallisuuskatsausta on tarkoitus hyödyntää nykyisten ja yrityksen tulevien työntekijöiden perehdytyksessä toipumisorientaatioon liittyen. Kirjallisuuskatsauksen lisäksi tehtävänä on tuottaa mallinnus Power Point muodossa yritykselle, joka esitellään heidän koko työryhmälleen. Mallinnuksen on tarkoitus olla selkeä ja informatiivinen esitys toipumisorientaatiosta ja siitä, miten se näkyy heidän yrityksessään sekä työotteessaan. Kirjallisuuskatsauksen ja mallinnuksen lisäksi tehtävänä on muokata INSPIRE-mittariston ulkomuoto soveltuvaksi Ajallaan Oy:lle, jotta he pystyvät käyttämään mittaristoa toimivana työvälineenä asiakkaiden kanssa tehdyssä työssä. Kehittämistyöskentelyssä aktiivisena toimijana on Ajallaan Oy:n toimitusjohtaja. Tarkoituksena on tavata toimitusjohtajaa kuukausittain. Tapaamisten tavoitteena on keskustella ja reflektoida kehittämistyötä ja varmistaa, että mallinnus etenee samansuuntaisesti toimitusjohtajan tavoitteiden kanssa. Päättävänä on saada toimiva ja ymmärrettävä mallinnus Ajallaan Oy:lle, joka jäisi toimintaa ohjaavaksi viitekehyyksi heidän yrityksessään.

3 Toipumisorientaatio

Toipumisorientaatio on ajattelun ja toiminnan viitekehys, jossa korostuvat asiakkaan voimavarat, osallisuus, toivo, merkityksellisyys ja positiivinen mielenterveys. Toipumisorientaatio on henkilökohtainen toipumisprosessi, jossa ihminen oppii elämään toiveikasta ja tyydytystä tuovaa elämää sairaudestaan huolimatta. Toipumisen prosessit eivät kuitenkaan ole suoraviivaisia, vaan toipumiseen liittyy taantumisia ja taas eteenpäin kulkemista. (Nordling 2018, 1478.) Toipumisorientaatio ei ole selkeä tai yhtenäinen suuntaus tai hoitomuoto vaan enemmänkin kattokäsite erilaisille teorioille, ihanteille ja tavoitteille, joka muodostuu useista psykologisista ja sosiaalitieteellisistä teorioista. (Brunila ym. 2021, 98.)

Toipumisorientaation juuret ylettyvät 1960- ja 1970- luvun Amerikkaan. Kesti kuitenkin vuosia ennen kuin toipumisorientaation viitekehuksesta tehtiin tieteellisiä julkaisuja siinä määritelmässä, miten toipuminen mielletään nykyään. (Nordling 2018, 1476.) Suomeen toipumisorientaatio saapui vasta 2010-luvulla, kun se otettiin osaksi kansallista mielenterveys- ja päihdesuunnitelman ohjelmaa. Toipumisorientaatio tuli entistä näkyvämmäksi vuonna 2018 valtakunnallisen tutkimus- ja kehityshankkeen myötä, jonka rahoitti sosiaali- ja terveysministeriö. (Raivio 2020, 24-26.)

Toipumisorientaatio-ajattelu on vahvistunut viime vuosina suomalaisessakin mielenterveystyössä kokemusasiantuntijuuden ja positiivisen psykologian leviämisen myötä. Positiivisen psykologian mukaan mielen hyvinvointia voidaan tukea ja kehittää riippumatta siitä onko yksilöllä ollut mielenterveydenongelmia. (Brunila ym. 2021, 103.) Ihmisen positiivista mielenterveyttä pyritään vahvistamaan toipumisorientaation viitekehysten kautta, jolloin voimavarat sekä suhtautuminen menneeseen ja tulevaisuuteen ovat keskeisiä kiinnostuksen kohteita. Positiivisen psykologian ja toipumisorientaation arvot, joita ovat kokemuksellisuus ja subjektiivisuus ovat yhtenäisiä. Kielteiset kokemukset menneisyydestä voivat estää positiivisen mielenterveyden kehittymisen. Toipumisorientaation mukaisessa työskentelyssä näihin kokemuksiin tulee kiinnittää huomiota, jotta positiivinen mielenterveys voi vahvistua. (Nordling & Rissanen 2020, 25.)

Toipumisorientaatiosta ollaan erityisen kiinnostuneita suomalaisessa mielenterveystyössä. Monet potilasjärjestöt ja yhdistykset ovat linjanneet toipumisorientaation toimintansa viitekehukseksi. Näitä ovat mm. Mielenterveyden

keskusliitto sekä Suomen sosiaalipsykiatristen yhteisöjen keskusliitto ry. Keskusliittojen tavoitteena on tuoda toipumisorientaatiota näkyvämmäksi ja vahvemmaksi osaksi mielenterveystyötä. Toipumisorientaatio ry perustettiin vuonna 2017. Yhdistyksen tarkoituksena on järjestää koulutuksia aiheeseen liittyen, jotta tietoisuus toipumisorientaatiosta saataisiin näkyvämmäksi. Tulevaisuudessa on mahdollista saavuttaa monia myönteisiä muutoksia, jos toipumisorientaatioon liittyvää tietoisuutta saadaan lisättyä. Toipumisorientaation myötä asiakkaiden vastuu omasta elämästään vahvistuisi myönteisellä tavalla. Asiakkaan hoito ja kuntoutus monipuolistuisivat, koska kokemuksellisuutta hyödynnettäisiin nykyistä enemmän. Näitä hyödyntäen saataisiin parempia hoitotuloksia pienemmillä kustannuksilla, jonka takaisi varhainen avun hakeminen. Myös ihmisoikeudet toteutuisivat paremmin, kun asiakas on itse aktiivinen toimija omassa hoidossaan ja näin ollen kynnys avun hakemiseen myös laskee. Toipumisorientaation tullessa näkyvämmäksi, myös potilasjärjestöiden vaikutusvalta lisääntyisi. (Nordling 2018, 1482.)

Psykiatrisessa erikoissairaanhoidossa ja kuntien mielenterveyspalveluissa muutos toipumisorientaation suuntaiseen työskentelyyn on selkeästi hitaampaa kuin järjestöissä. Erityisesti psykiatrisessa sairaanhoidossa toipumisorientaation toteuttaminen on ollut haastavaa. Haasteina muutokselle on pidetty potilaiden suurta vaihtuvuutta ja lyhyitä hoitajaksoja, suuria potilasmääriä suhteessa hoitohenkilökuntaan, potilaiden sairauden akuuttia vaihetta, henkilöstön tietotaidon puutetta, huonoa johtajuutta sekä byrokratiaan liittyviä rajoituksia. Myös muutosvastaista työskentelyä on pidetty toipumisorientaation toteuttamisen esteenä. Sairaalamailmassa potilaisiin kohdistuvat rajoitukset ja pakon käyttö saattaisivat muodostua myös toipumisorientaation esteeksi. (Nordling 2018, 1481.)

Toipumisorientaation viitekehys on tullut keskeiseksi osaksi monien maiden mielenterveyspalveluiden tuottamisessa ja järjestämisessä. Suomessa on muiden maiden mukana myös innostuttu toipumisorientaatiosta. Mielenterveyspalveluita halutaan uudistaa toipumisorientaation viitekehysten mukaisiksi, sillä kritiikkiä on kohdistunut perinteisiin mielenterveyspalveluihin. (Nordling & Rissanen 2020, 3.) Toipumisorientaation mukaiseen työskentelyyn ei ole pikaratkaisua Suomen terveydenhuollossa, vaan tarvittaisiin paljon resursseja eri organisaatioiden ja työhenkilöstön kouluttamiseen (Honkala 2017). Työnohjauksella on tärkeä osuus myös ammattihenkilöstön työkäytänteiden muutoksessa. Työnohjauksessa pystytään

keskittymään siihen, miten työntekijät ovat omaksuneet toipumisorientaation keskeiset periaatteet osaksi toteuttamaansa asiakastyötä. (Martin & Nordling 2021, 100.)

Toipumisorientaation näkökulmasta potilaan ja hoitohenkilökunnan välinen suhde eroaa aiempaan yleiseen työskentelytapaan verrattuna. Potilas ei ole enää vain hoidon objekti, vaan potilas on selkeästi osallinen oman hoitonsa suunnittelussa ja hänen osallistumisensa on tärkeää. Toipumisorientaatiotyöskentelyssä on ehdotonta potilaan osallistuminen, sillä ilman potilaan osallistumista, toipumisorientaation periaatteet eivät täyty. Potilaan kanssa käydään keskusteluita hänen hoitoonsa liittyen, ja potilaan mielipiteet otetaan huomioon työskentelyssä. Tämän työskentelyn kautta hoitosuhde muokkaantuu enemmän yhteistyölähtöiseksi työskentelyksi. (Honkala 2017.)

3.1 Toipuminen toipumisorientaation näkökulmasta

Toipumisessa on kyse prosessista, muutoksesta ja tulevaisuudesta. Oleellista on toivon ja merkityksellisen elämän löytyminen sekä yhteyden saaminen muihin ihmisiin. (Raivio & Raivio 2020, 21.)

Mike Sladen (2013, 8) mukaan toipumisella on kaksi merkitystä. Kliininen toipuminen on ajatus, joka on syntynyt mielenterveysalan ammattilaisten asiantuntemuksesta. Kliininen toipuminen pitää sisällään sosiaalisen toiminnan palautumisen, oireista eroon pääsemisen sekä muilla tavoin ”normaaliin” palaamisen. Henkilökohtainen toipuminen on ajatus, joka on syntynyt mielenterveyskuntoutujien ajatuksista ja kokemuksista. Henkilökohtaisen toipumisen ajatellaan olevan prosessi, jossa muutetaan asenteita, arvoja, tunteita ja tavoitteita. Se on tapa elää toiveikasta ja tyydyttävää elämää sairaudesta huolimatta. Nordlingin (2018, 1477) mukaan toipumisella on myös kolmas määritelmä, joka on toipumista palveluiden näkökulmasta. Toipumista arvioidaan palveluiden kannalta organisaatioiden näkökulmasta. Keskeistä tällöin on kustannukset, hallinnolliset päämäärät ja niiden kriteerit. Kaikki tämä liittyy palveluihin pääsemiseen ja niistä pois siirtymiseen.

Toipumisella ei tarkoiteta paranemista oireettomaksi vaan se on ajatus siitä, että elämä voi olla mielekäs ja merkityksellinen oireista huolimatta. Ajatus perustuu itsemääräämisoikeuteen. Jokaisella on oikeus luoda sellaista elämää, joka on itselle mielekästä. Lähtökohtaisesti on ajatus siitä, että mielenterveyshäiriöistä on mahdollista

toipua. Toipuminen on prosessi missä on kyse enemmän matkasta kuin määränpäästä. Tärkeintä on yksilön terveys ja hyvinvointi. (Falk ym. 2013.)

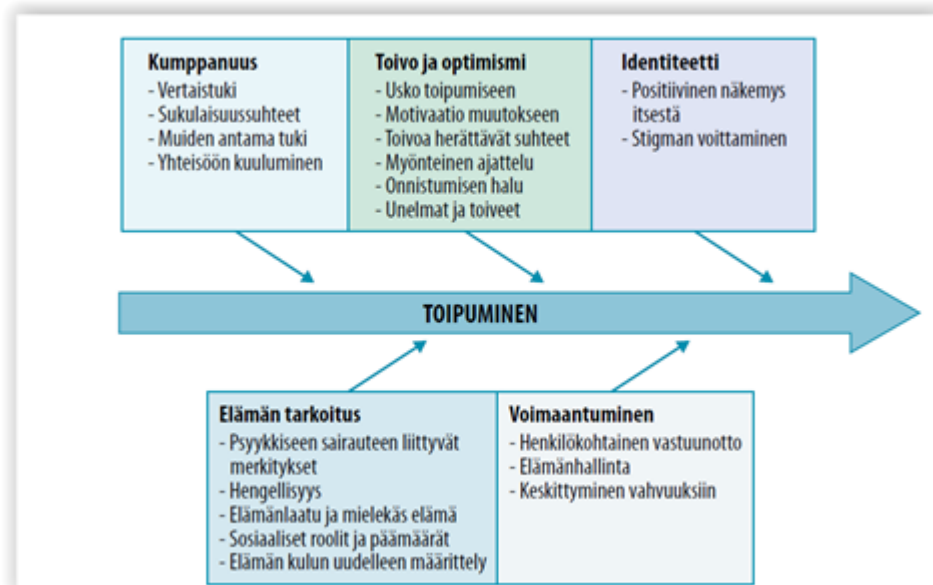
Toipumisorientaatiossa puhutussa toipumisessa ei ole kyse lääketieteellisestä, kliinisestä toipumisesta. Toipuminen tarkoittaa toipumisorientaatiossa matkaa, prosessia, jonka aikana löydetään toivo tulevaisuudesta ja toteutetaan yksilöllisiä muutoksia. (Raivio & Raivio 2020, 21.) Toipumisella tarkoitetaan toipumisorientaatiossa sitä, että potilas voi löytää itse kokemuksen siitä, että hän löytää elämästään mielekkyyttä, merkityksellisyyttä sekä toiveikkuutta, vaikka hänen elämässään olisikin joku sairaus tai kriisi (Honkala 2017).

3.2 Toipumisorientaation prosessi

Toipuminen (engl. recovery) nähdään toipumisorientaatiossa prosessina, jossa ihminen pystyy sairaudesta huolimatta elämään mielekästä elämää ja olemaan aktiivisena toimijana omassa elämässään. Toipumisorientaatiossa keskitytään toipujan kasvun mahdollisuuksiin, jotka ovat kaikilla yksilöllisiä. (Raivio & Raivio 2020, 23.)

Toipumisprosessin etenemistä on kuvattu erilaisten vaiheiden kautta, vaikka se onkin hyvin yksilöllinen. Tapahtumassa ajatellaan olevan viisi vaihetta. Prosessin ensimmäinen vaihe on etsintävaihe. Etsintävaiheessa on yleistä, että yksilö vetäytyy, on toivoton ja oma minäkuva on kielteinen. Tietoisuus on prosessin toinen vaihe. Tässä vaiheessa tietoisuus lisääntyy minäkuvan hyvistä puolista ja toivo kasvaa. Kolmantena on valmistautumisen vaihe. Tässä kohtaa tutkitaan elämän keskeisiä arvoja ja otetaan käyttöön sisäisiä sekä ulkoisia voimavaroja. Neljäs vaihe on uudelleen rakentumisen vaihe. Tässä vaiheessa aletaan ottaa askelia kohti toivottua määränpäättä. Kasvun vaihe on viides ja viimeinen toipumisprosessin vaiheista. Kasvun vaiheessa voidaan toteuttaa itseä ja suunnata kohti positiivista tulevaisuutta. (Nordling 2018, 1478.)

Kuvassa 1. Tuodaan esille henkilökohtaisen toipumisen prosessin viisi vaihetta. Prosessin toteutumisen kannalta näiden viiden vaiheen ei tarvitse tapahtua lineaarisesti. Henkilökohtaisessa toipumisen prosessissa on otettu huomioon, että viiden vaiheen suhteessa voi tapahtua taantumista sekä edistymistä. Muutosten tapahtuminen ja omaksuminen voi ilmentyä vähitellen tai erittäin nopeasti. (Nordling & Rissanen 2020, 9.)

Kuva 1. Henkilökohtaisen toipumisprosessin vaiheet. (Nordling 2018, 1478.)

Toipumisorientaation lähtökohtia on Raivio & Raivio (2020, 27) mukaan viisi. Yhteys, toivo, elämän merkityksellisyys, vahvistuminen ja identiteetti. Toipumisprosessi alkaa yhteydenluomisesta. Käytännössä kaikki viestintä on yhteyden luomista muihin ihmisiin. Monelle ihmiselle yhteyden luominen on haastavaa, koska on pelko torjutuksi tulemisesta. Yksilölle tunne siitä, että kuuluu johonkin yhteisöön, on merkityksellinen. Elämän yksi tärkeimmistä merkityksellisyyden tunnetta ohjaavista tekijöistä on toivo. Toivon merkitys on oleellinen, sillä toipujalla tulee olla usko omaan toipumiseen ja usko muutokseen. Vahvistamisella tarkoitetaan, että toipuja ottaa vastuuta itsestä sekä omasta suunnasta ja polusta. Positiivista identiteettiä vahvistetaan keskittymällä vahvuuksiin, jotka johtavat positiivisiin muutoksiin ihmissuhteissa ja sosiaalisissa rooleissa.

3.3 Toipumisen vaiheet De Leonin mukaan

New Yorkilainen tutkija George De Leon kuvaa toipumisen tapahtuvan kymmenen vaiheen kautta. Toipumisprosessi on monivaiheinen ja pitkäkestoinen. Toipumisenvaiheet on alun perin kehitetty päihderiippuvaisten hoitoon. Teoria muodostuu ajatuksesta, että päihderiippuvainen etenee aktiivisesta päihteidenkäytöstä vaiheittain päihteetöntä elämää kohti. De Leonin teorian mukaan toipuminen alkaa

kieltämisestä. Aluksi ihminen ei edes tunnusta käyttävänsä päihteitä. Hoitoon hakeutuminen saattaa tässä vaiheessa tuntua ihmisestä turhalta, sillä hän ei tunnista ongelmaansa. Seuraavaksi tulee epäroinnin vaihe. Ihminen alkaa pohtia omaa tilannettaan, mutta ei samaistu muihin päihteidenkäyttäjiin. Kolmantena tulee ulkoisen motivaation vaihe. Tässä vaiheessa ihminen tunnustaa käyttävänsä, mutta löytää ulkoisen syyn miksi tekee niin. Neljäs vaihe on sisäisen motivaation vaihe. Tässä kohtaa ihminen tiedostaa ongelmansa ja alkaa itse haluta muutosta. Viidennessä vaiheessa ihminen alkaa olemaan valmis muutokseen. Halu muuttua kasvaa, mutta muutos pitää tapahtua omilla ehdoilla. Kuudennessa vaiheessa ihminen on valmis hoitoon. Tässä vaiheessa myönnetään voimattomuus taistella päihteitä vastaan ja ollaan valmiita ottamaan ulkopuolista apua. Vaihe seitsemän on irrottautuminen. Opettelu elämään ilman päihteitä alkaa. Kahdeksas vaihe on raitistuminen. Tässä kohtaa ihminen on lopettanut päihteiden käytön, mutta tiedostaa vielä riskit retkahtamiseen. Vaihe yhdeksän on vakiintumisen vaihe. Henkinen kehitys on kasvanut ja ihminen oppii uusia elämäntapoja sekä arvoja. Tässä vaiheessa irrottaudutaan hoidosta. Viimeinen eli kymmenes vaihe on sisäistämisen ja identiteetti muutoksen vaihe. Silloin raittius on jo täysin sisäistetty, ja siitä on tullut uusi elämäntapa. Ihminen näkee itsensä muuttuneena eikä pysty enää samaistua entiseen itseensä. Tämä vaihe on päättymätön loppuelämän jatkuva vaihe. Työntekijän on tärkeää osata arvioida, missä vaiheessa asiakas on, jotta siirtyminen seuraavaan vaiheeseen on mahdollista. (Tiimi 5/2008.)

3.4 INSPIRE-mittari asiakkaan toipumiskokemusten kuvaajana

Toipujan on merkittävää saada kokemus henkilökohtaisesta toipumisestaan, vaikka oireita olisi vielä jäljellä. Ammattilaisten kumppanuustaidot ja asiakkaan vahvuuksien tunnistaminen edistävät yksilön osallisuuden kokemusta. INSPIRE-mittari on kaksiosainen kysely, jonka avulla arvioidaan asiakkaan kokemuksia työntekijältä saadusta, toipumista edistävästä tuesta. Mittaria voidaan käyttää myös puheeksi oton välineenä. Mittarissa on väittämiä, jotka mittaavat asiakkaan saamaa tukea sekä yhteistyösuhdetta työntekijän kanssa. Mittarista on olemassa myös lyhennetty versio, mikäli jostain syystä laajempi kysymyslista koetaan haastavaksi. INSPIRE-mittari on kehitetty aikuisille. INSPIRE-mittari on todettu asianmukaiseksi faktorianalyysissä, joten sitä voi suositella kliiniseen käyttöön. (Tölli ym. 2019.)

Englanninkielisen INSPIRE-mittarin ovat kehittäneet Julie Williams, Mary Leamy ja Mike Slade Lontoon King's Collegessa osana REFOCOS-hanketta, jossa mielenterveyspalveluita kehitettiin toipumiskeskeisemmiksi. (Research into recovery.) INSPIRE-mittarista, ollaan kiinnostuneita kansainvälisesti ja se on vapaasti käytettävissä tutkimus- ja koulutustarkoituksiin. Mittari on käännetty 15 eri kielelle. Keväällä 2019 Oulun ammattikorkeakoulussa työskentelevät Sirpa Tölli ja Liisa Kiviniemi käänsivät INSPIRE-mittarin suomen kielelle. (Tölli ym. 2019.)

4 Toipumisorientaation mukainen työote

Toipumisorientaation mukaisen työotteen ajatuksena on, että työntekijä kulkee asiakkaan rinnalla ja tarjoaa erilaisia vaihtoehtoja, mutta ei anna valmiita ratkaisuja. Asiakkaan on tarkoitus itse päättää omasta elämästään ja tehdä sitä koskevat päätökset. Asiakkaan on itse oltava sitoutunut muutokseen, jotta toipumisorientaatio voi toteutua. Työntekijät ja erilaiset palvelut ovat kuitenkin edesauttamassa toipumisen prosessia. Työntekijän tulisi keskittyä työssään asiakkaan vahvuuksiin ja positiivisiin piirteisiin eikä kliinisiin oireisiin ja vammoihin. (Roberts & Boardman 2014, 37-39).

Työntekijän ensisijainen rooli on toimia asiakkaan valmentajana tai mentorina. Työntekijä auttaa asiakasta saavuttamaan tavoitteet, mutta muutoksen asiakas tekee itse. Työntekijän tehtävänä on toipumisorientaation viitekehyksen mukaisesti tukea asiakasta palvelu- ja vuorovaikutusprosesseissa. Työntekijä tukee ja edistää asiakkaan toiveikkautta, elämän tarkoituksellisuuden kokemista sekä elämän mielekkyyden lisäämistä. Työntekijät voivat käytännössä edistää asiakkaan toipumista auttamalla häntä löytämään omat voimavaransa ja tekemällä suunnitelmia yhdessä asiakkaan kanssa. Omien voimavarojen löytymisen myötä, sekä erilaisilla suunnitelmilla, asiakkaan on mahdollista saavuttaa merkityksellinen elämä, sekä toteuttaa päämääriään ja haaveitaan. Asiakkaan henkilökohtaisista haaveista ja päämääristä keskusteleminen edellyttää työntekijältä luottamuksellisen suhteen luomista ja ylläpitämistä. (Nordling 2018, 1479.)

Toipumisorientaation viitekehyksen mukainen työote on yksilöllinen ja kokonaisvaltainen. Työntekijän on tärkeää huomioida työssään asiakkaan arvomaailma, tavoitteet, tarpeet sekä olosuhteet. (Framework for recovery-oriented practice 2011, 15.) Asiakkaiden osallistaminen on tärkeä osa toipumisorientaation mukaista työotetta. Asiakkaita olisi tärkeä ottaa myös mukaan palveluiden kehittämiseen ja suunnitteluun. Asiakkaan osallisuutta voisi lisätä kartoittamalla asiakkaan merkityksellisinä pitämiä sosiaalisia verkostoja, mahdollistamalla vertaistuen saanti ja antaminen sekä ohjaamalla asiakkaan kiinnostusta eri aktiviteetteja kohtaan. Kokemusasiantuntijatoiminnalla on erityisen tärkeä asema toipumisprosessin kannalta, koska sen kautta voi toteuttaa monia osallisuuden muotoja. (Nordling 2018, 1479.) Mielenterveyspalvelut ovat olleet suuressa roolissa toipumisorientaation synnyssä ja edistämisessä, mutta

toipumisorientaation mukaista työtettä voi toteuttaa palvelusta riippumatta. (Nordling 2018, 1479.)

Heikki Hyvösen syksyllä 2022 järjestämässä koulutuksessa Ajallaan Oy:lle esiteltiin neljä lupautta, jotka ovat vahva osa toipumisorientaation mukaista työtettä. Nämä neljä lupautta toimivat palvelulupauksina asiakkaille. Ensimmäinen lupaus ”Me uskomme sinun mahdollisuksiisi” on vahvasti yhteydessä toivoon. Jokaisen ihmisen tilanteesta löytyy aina toivoa, ja siihen pyritään tällä ensimmäisellä lupauksella. Toinen lupaus ”Sinun elämäkokemuksesi ja arvosi ovat kaiken yhteistyömme perusta” antaa asiakkaalle varmuuden siitä, että hänen arvonsa ja elämäkatsomuksensa otetaan huomioon kaikessa yhteistyössä työntekijän ja asiakkaan välillä. Kolmas lupaus ”Me puhumme sinulle” liittyy asiakkaiden ja työntekijöiden väliseen kommunikaatioon. Tämä lupaus osoittaa kunnioitusta asiakasta kohtaan ja antaa asiakkaalle varmuuden, että hänen asioistaan ei keskustella ilman hänen läsnäoloaan, ellei asiasta ole kysytty lupaa asiakkaalta. Neljäs ja viimeinen lupaus ”Sinä päätät” on ytimessä toipumisorientaatiossa. Asiakkaalla on lupa päättää omista asioistaan, työntekijät eivät päättäne hänen puolestaan. Vaihtoehtoisista päätöksistä voidaan keskustella ja työntekijät voivat tuoda esiin eri vaihtoehtoja, mutta ns. vääriäkin valintoja annetaan asiakkaiden tehdä.

4.1 Asiakkaan osallisuus toipumisorientaatiossa

Osallisuus on tärkeä osa toipumisorientaation periaatteita. Jokainen haluaa kuulua yhteisöön, joka merkitsee meille jotakin (Raivio & Raivio 2020, 29). Osallisuus on moniulotteinen ja vaikeasti rajattava käsite. Osallisuus rakentuu yksilön voimaantumisen, identiteettien sekä elämäntilanteiden kautta. Osallisuudessa olennaisinta on yksilön sitoutuminen, omaehtoinen toiminta ja halu vaikuttaa omaan elämään koskeviin päätöksiin sekä ottaa vastuu seurauksista. Osallisuuden kokemukset syntyvät arjen pienistä asioista kuten kuulluksi ja huomioduksi tulemisesta, sosiaalisista suhteista, omaan elämään vaikuttavien asioiden päättämisestä, keskusteluista ja kohtaamisista. (Särkelä-Kukko 2014, 34.)

Suomessa osallisuus ja osallistuminen on noussut viimeisen vuosikymmenen aikana keskeiseksi teemaksi sosiaali- ja terveystieteiden kehittämisessä, arvioinnissa ja tuottamisessa. Osallisuudelle ei ole yhtä määritelmää vaan se vaihtelee aiheen mukaan. Osallisuus liitetään usein mahdollisuuteen vaikuttaa omaan elämään. Syrjäytyminen, osattomuus ja ulkopuolisuus määrittävät osallisuuden vastakohtiksi. Osallisuus on

dynaamista ja monitahoista eli käytännössä ihmiset eivät ole täysin osallisia tai syrjäytyneitä, vaan siitä väliltä jotakin. Sosiaalialalla osallisuus määritellään usein niin, että asiakas on toiminnan subjekti eikä erilaisten toimenpiteiden kohde. Osallisuus tarkoittaa tällöin asiakkaan ja työntekijän välistä yhteistyötä, vuorovaikutusta, yhdessä muodostettuja tavoitteita sekä asiakkaan kuuntelemista. Osallisuuden ydin on, että asiakas ja työntekijä pyrkivät saavuttamaan yhdessä sovitut tavoitteet. Työntekijän pitää kohdella asiakasta asiallisesti, kunnioittaa asiakkaan käsityksiä ja toimintatapoja sekä tukea asiakasta itseohjautuvuuteen, jotta yhteistyö olisi osallistavaa. Osallisuutta tukevassa työtöteessä vältetään tekemästä asioita asiakkaan puolesta, vaan motivoidaan asiakasta itse muutokseen kohti omia tavoitteitaan. Työntekijän on tärkeä löytää oikeanlainen tapa asiakkaan motivointiin. Oleellista on kunnioittaa asiakkaan itsemääräämisoikeutta ja oikeutta tehdä omaa elämää koskevat valinnat ja päätökset. Työntekijä auttaa asiakasta tarkastelemaan elämää ja ongelmia realistisesti sekä pohtimaan ratkaisumahdollisuuksia. Asiakkaan on tärkeää löytää omat vahvuudet ja kehittymismahdollisuudet vasta sitten hän on valmis muutokseen. Työntekijä ei voi tuntea asiakastaan täysin, eikä tietää mikä auttaa, eikä hän voi toipua asiakkaan puolesta. Asiakas tarvitsee tukea ja apua muutokseen, mutta työn asiakas tekee itse. (Nordling & Rissanen 2020, 29-30.)

Yhteiskunnan rakenteet sekä yksilön omat voimavarat vaikuttavat osallisuuden kokemuksen rakentumiseen. Osallisuuden kokemusta tukevat yhteiskunnalliset rakenteet, mutta rakenteelliset epäkohdat saattavat olla myös esteenä yksilön osallisuuden toteutumiselle. Osallisuuden syntymiseen vaikuttavat vahvasti yksilön omat voimavarat. Voimavarat vaihtelevat elämäntilanteen mukaan. Yksilön voimavarojen ollessa heikot ei osallisuuden kokemus pääse aina syntymään. Voimavarat suuntaavat selviytymiseen osallisuuden sijaan, jos yksilön elämässä on paljon voimavaroja kuluttavia tekijöitä. Voimavaroja kuluttavia tekijöitä voi olla esimerkiksi pitkään jatkunut kuormittava elämäntilanne tai elämän erilaiset kriisit. Yksilön omia voimavaroja ei voida hyödyntää, jos niihin ei uskota eikä niitä tunnisteta. (Särkelä-Kukko 2014, 39). Osallisuutta voidaan lisätä monilla erilaisilla menetelmillä. Yksi osallisuutta lisäävistä menetelmistä on asiakaspalautteiden kerääminen. Palveluita ja toimintatapoja on mahdollista muuttaa nopeastikin asiakaspalautteiden perusteella. Asiakkailta on tärkeä olla tarjolla monenlaisia kanavia, joiden kautta voi antaa palautetta helposti. (Rissanen 2013, 12.)

Toipumisorientaatiossa oleellista on, että yksilö ottaa oman elämänsä haltuun ja on itse aktiivisesti osallisena omassa elämässään. Työntekijän on tärkeä kiinnittää huomio puutteiden sijasta vahvuuksiin. Muilta saadun kannustuksen ja onnistumisien myötä yksilön käsitys omasta kyvystä muuttuu myönteisemmäksi. Perinteinen ylhäältä alaspäin ohjaaminen passivoi ja laitostavat asiakkaita. Ammattilaisten työntäessä ihmistä eteenpäin ei yksilö enää itse hahmota, mitä hän voi tai haluaa elämässään tehdä. (Brunila ym. 2021, 111-112.)

4.2 Työntekijä toipumisorientaation toteuttajana

Toipumisorientaation mukaisessa työskentelyssä on edellytys sille, että työntekijän ja asiakkaan välille muodostuu luottamuksellinen suhde. Tätä luottamusta ylläpidetään koko työskentelyn ajan ja sen jälkeenkin. (Nordling 2018, 1479.) Keskeisintä työntekijän ja asiakkaan välillä on heidän välinen luottamuksensa. Asiakassuhde ei voi toimia ilman työntekijän ja asiakkaan välistä luottamusta. Luottamuksen avulla työntekijä ja asiakas kokevat yhteistyössään turvallisuutta, jatkuvuutta ja ennustettavuutta. Asiakkaan arvostaminen ja kunnioittaminen toimivat perustuksena luottamuksen rakentamisessa sekä vahvistamisessa. (Raatikainen ym. 2020, 127.)

Toipumisorientaation ajattelumallissa on vahvana ajatus siitä, että ulkoapäin painostaminen ei ole hyvä tapa motivoida ihmistä. Toivottaessa toipumista ihmisen elämään, tulee motivaation löytyä ja nousta ihmisen omien tavoitteiden ja mielenkiinnon kohteiden kautta. Ihmisen itse huomatessa pystyvänsä eri asioihin sekä onnistuessa niissä, omat voimavarat ja suhde omiin mahdollisuuksiin vahvistuu. (Honkala 2017.) Sosionomin työssä tärkeä lähestymistapa on voimavara- ja ratkaisukeskeisyys. Voimavara- ja ratkaisukeskeisyyttä ei ajatella pelkästään jonain tietynä työotteena, vaan se voidaan nähdä perusteellisena mallina vuorovaikutukselle asiakkaiden kanssa. Työntekijän ja asiakkaan välisessä vuorovaikutuksessa on tärkeä keskittyä asiakkaan omiin taitoihin ja kykyihin ongelmanratkaisussa. Työntekijän avulla asiakkaan on mahdollista löytää ja tunnistaa omat voimavaransa. (Raatikainen ym. 2020, 110.)

Voimavara- ja ratkaisukeskeisessä työskentelyssä asiakkaan kanssa etsitään ratkaisuja pääsääntöisesti nykyhetkestä tai tulevaisuudesta. Työskentelyssä pyritään suuntautumaan tavoitteisiin. Menneisyydestä voidaan puhua, mutta keskiössä on se, miten työntekijä auttaa asiakasta hyödyntämään menneisyyttään. Yhteisen työskentelyn kautta tulisi auttaa asiakasta uskomaan parempaan tulevaisuuteen. (Raatikainen ym.

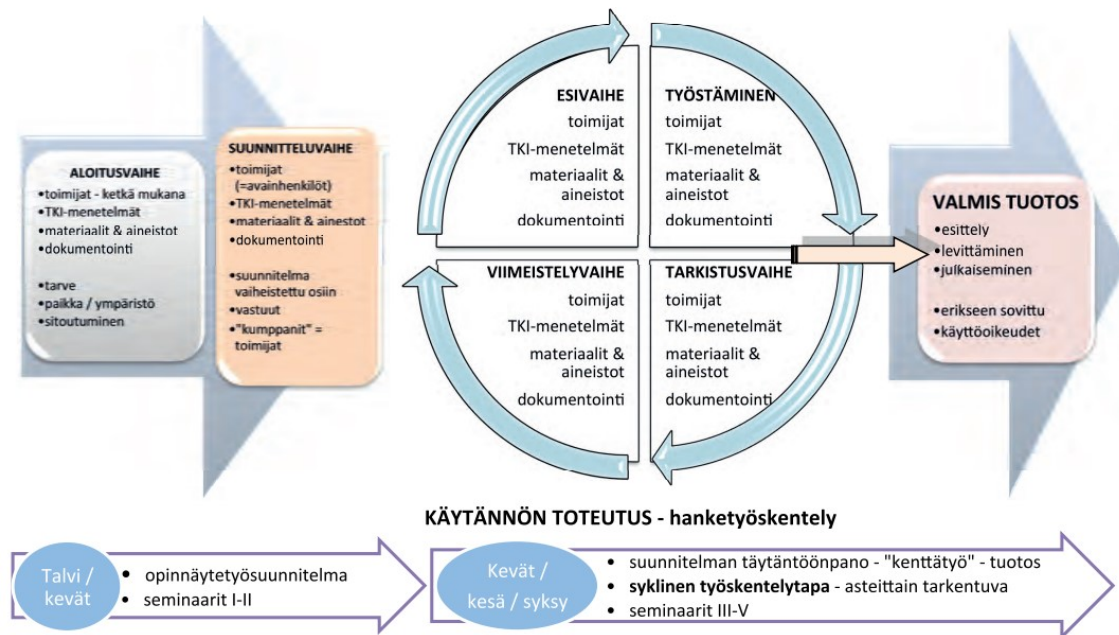
2020, 111.) Toipumisorientaatiossa on lupa unelmoida. Työntekijän ja asiakkaan välinen yhteistyö pohjautuu siihen, että prosessin aikana asiakas löytäisi toivoa ja merkitystä omaan elämäänsä uudella tavalla. Unelmoimisen kautta asiakas löytää tavoitteita toipumisprosessiinsa. Unelmien löytäminen ja tiedostaminen auttaa asiakasta matkalla kohti hänelle parempaa elämää. (Raivio & Raivio 2020, 30-31.)

Työntekijän työskentelyssä tärkeää on auttaa asiakkaita löytämään voimaantumisen kokemuksia itselleen. Sosiaalialalla tehdyssä työssä perustana toimii oletamus siitä, että lähes jokainen ihminen on mahdollinen löytämään sopivat ratkaisut ongelmiinsa. (Raatikainen ym. 2020, 131-132.) Toipumisorientaatiossa henkilökohtaisen toipumisen prosessissa viimeinen osio on voimaantuminen. Voimaantuminen nähdään henkilökohtaisena vastuunottamisena. Asiakas päättää itse omista asioistaan ja kantaa vastuun tekemistään päätöksistä. Voimaantumisen kokemisessa on vahvasti läsnä myös elämänhallinta. Asiakas on päässyt toipumisessaan siihen pisteeseen, että hän kokee hallintaa omasta elämästään. Voimaantumisen kokemuksen kautta asiakkaalla on valmiudet keskittyä omiin vahvuuksiinsa ja löytämään itsestään uusia vahvuuksia. (Nordling 2018, 1478.) Asiakkaan voimaantuminen on vahvassa suhteessa siihen, onko työntekijä itse kokenut voimaantumista. Työntekijä pääsee aloittamaan voimaantumisen prosessin jo opiskeluaikana. Jos työntekijä on päässyt kokemaan voimaantumisen kokemuksia, on hänellä parempi valmius vahvistaa ja tukea asiakkaita. (Raatikainen ym. 2020, 134.)

Empaattinen älykkyys on sosionomille tärkeä työväline. Empaattisesti älykkäällä työntekijällä on kyky osoittaa toisille ihmisille innostusta sekä asiantuntemusta. Empaattinen älykkyys antaa myös valmiudet työntekijälle sitouttaa muita ihmisiä toimintaan. Työntekijän työssä tärkeintä on auttaminen, tukeminen sekä läsnäolo. Empatian osoittaminen asiakkaille tulisi olla luonnollinen osa työntekijän työtettä. (Raatikainen ym. 2020, 43.) Keskeistä toipumisorientaatiossa on yhteyden löytäminen. Työntekijän ja asiakkaan välille on tärkeää muodostua yhteys, jotta yhteistyö voi olla mahdollisimman hedelmällistä molemmille osapuolille. Toipumisessa keskeistä on osallisuuden kokemus. Työntekijän osoittaman empatian sekä hyväksynnän kautta asiakkaan toipuminen pääsee edistymään. (Raivio & Raivio 2020, 29-30.)

5 Kehittämistyön toteuttaminen

Kehittämistyömme prosessi eteni konstruktivistisen mallin mukaisesti. Kuvassa 2. kuvataan Salosen (ym. 2013, 20) mukainen malli, josta ilmenee kehittämishankkeen eri vaiheet. Mallissa korostuvat reflektio ja inhimillisten tekijöiden huomioon ottaminen.

Kuva 2. Kehittämistyön eteneminen konstruktivistisen mallin mukaan (Salonen 2013, 20).

Aloitusvaiheessa käydään yhdessä läpi kehittämistarve, toimintaympäristö sekä mukana olevat toimijat. Aloitusvaiheessa on tärkeä yhdessä miettiä millä asioilla on merkitystä työskentelyn onnistumisessa. (Salonen 2013, 17.) Kehittämistoiminnan tulee olla täsmällisesti suunniteltua, tarvelähtöistä sekä tavoitteellista. (Salonen 2013, 60.)

Aloitus vaihetta seuraa suunnitteluvaihe, johon sisältyy kehittämishaasteiden selvittäminen, tavoitteiden asettaminen sekä kirjallisen suunnitelman teko. (Ojasalo ym. 2014, 108.) Suunnittelu vaiheen jälkeen tulee esivaihe. Esivaiheessa kehittämishankkeen työntekijät siirtyvät siihen ympäristöön, jossa varsinainen työskentely toteutuu. Käytännössä esivaihe saattaa olla hyvin lyhyt ja sisältää vain suunnitelman läpilukua ja suunnittelua tulevasta työskentelystä. (Salonen 2013, 17.)

Työstövaihe eli kehittämishankkeen toteutusvaihe on kaikkein pisin ja vaativin vaihe. Työstövaiheessa kehittämishankkeen osatekijät realisoituvat tekemisen myötä. (Salonen 2013, 18.)

Konstruktivistisen mallin mukaan tarkistusvaihe on työskentelyn vaihe, joka on mukana kaikissa työskentelyn vaiheissa. Mallissa tarkistusvaihe on eroteltu omaksi vaiheekseen mikä kuvaa sen tärkeää roolia osana kehittämistyötä. Tarkistusvaiheessa arvioidaan syntynyttä tuotosta yhdessä toimijoiden kanssa. (Salonen 2013, 18.)

Lopuksi saavutetaan viimeistelyvaihe, jossa hiotaan tuotos parhaaseen mahdolliseen muotoon. Viimeistelyn jälkeen tuotos on valmis julkaistavaksi. Kehittämishankkeesta syntyy useimmiten konkreettinen tuote, kuten opas, malli tai kirja. (Salonen 2013, 19.)

5.1 Kehittämismenetelmät

Toiminnallisessa opinnäytetyössä on tyypillistä, että työskentelyssä on mukana eri toimijoita. (Salonen 2013, 6). Kehittämistyötä tehdessä meidän kahden opiskelijan lisäksi Ajallaan Oy:n toimitusjohtaja oli tiiviisti työskentelyssä mukana koko projektin ajan. Näimme toimeksiantajan kanssa melkein kuukausittain ja pidimme tiiviisti yhteyttä sähköpostitse. Käytimme kehittämistyössämme erilaisia kehittämistyön menetelmiä hankkiaksemme tietoa toipumisorientaatiosta, jotta pystyimme luomaan kehittämistehtävän mukaisen mallinnuksen aiheesta. Hyödynsimme kehittämistyössämme paljon aikaisempaa tietoa toipumisorientaatiosta. Edellytys onnistuneelle kehittämistoiminnalle on, että tehdään taustaselvitystä aiheesta aiempaa tutkimustietoa hyväksi käyttäen. (Salonen ym. 2017, 60.) Suomenkielistä kirjallisuutta ja tutkimuksia toipumisorientaatiosta löytyi vain muutamia. Käytimme hyödyksi ulkomaalaisia lähteitä, joita löytyi runsaasti. Toiminnallisessa opinnäytetyössä eri kehittämisen vaiheet etenevät kohti tuotosta dialogisen keskustelun kautta. Tämä merkitsee keskustelua, uudelleen suunnittelua, arviointia sekä palautteen antoa ja sen vastaanottamista. Dialogisessa keskustelussa vastavuoroisuus on tärkeä osa keskustelun etenemistä. Osapuolet voivat oppia paljon toisiltaan keskusteluiden aikana. (Salonen 2013, 6, Toikko & Rantanen 2009, 89.) Dialoginen keskustelu oli yksi tärkeimmistä kehittämismenetelmistämme. Keskustelu toimeksiantajan kanssa oli avointa ja avasi uusia näkökulmia kehittämistyölle.

Yhtenä tiedonhankintamenetelmänäme oli puolistrukturoitu haastattelu. Haastattelimme sosiaalian ammattilaista, joka hyödyntää toipumisorientaation mukaista työtettä omassa työssään. Haastattelu oli meille hyvä tiedonhankintamenetelmä, koska sen avulla saatiin nopeasti syvällistäkin tietoa kehittämisen kohteesta. Puolistrukturoidussa haastattelussa kysymykset laaditaan ennakkoon, mutta haastattelijat voivat vaihdella kysymyksien järjestystä haastattelun kulun mukaisesti (Ojasalo ym. 2014, 108). Lähetimme haastateltavalle kysymykset ennakkoon sähköpostilla. Etenimme haastattelussa laatimienne kysymysten pohjalta. Haastattelutilanne oli rento ja avoin. Haastateltava vastasi tarkasti esitettyihin kysymyksiin ja me teimme samalla muistiinpanoja. Toteutimme haastattelun Teamsin välityksellä. Haastattelun tarkoituksena oli, että saamme tietoa toipumisorientaatiosta käytännön esimerkkien avulla. Muita tiedonhankintamenetelmiämme olivat kehittämispäiväkirjan täyttäminen sekä toipumisorientaatiokoulutukseen osallistuminen. Teimme muistiinpanoja koko kehittämistyömme ajan toimeksiantajan tapaamisista, koulutuksesta, haastattelusta sekä tietoa hakiessamme erilaisista lähteistä.

5.2 Kehittämisaineiston dokumentointi ja tarkastelu

Kehittämistyötä tehdessä on tärkeää käyttää ja tuottaa erilaisia dokumentteja, jotta työskentelystä jää jälki. Kehittämistyön aikana tuotetut materiaalit ovat lähtökohtaisesti kaikki yhtä tärkeitä. Materiaalit ja aineistot, joiden avulla ulkopuolinen pystyy hahmottamaan kehittämistyön etenemisen ovat olennaisia. (Salonen 2013, 23–24.) Kehittämistyössämme laadittuja aineistoja olivat erilaiset muistiinpanot haastattelusta ja toipumisorientaatiokoulutuksesta sekä toimeksiantajan ja ohjaavan opettajan kanssa käydyistä keskusteluista. Aineistoina toimi myös vertaispalaute ja kommentit keskeneräisistä töistä, kehittämistyön suunnitelma sekä alussa laatimamme aikataulutaulukko. Keräsimme aineistot yhteiseen Teams kansioon, jossa ne olivat sähköisesti molempien saatavilla.

6 Kehittämisprosessin kuvaus

Kehittämistyön etenemistä on kuvattu alla olevan taulukon mukaisesti.

Taulukko 1. Kehittämistyön toteutus.

TOIPUMISORIENTAATIO VIITEKEHYKSEN MALLINTAMINEN					
Aikataulu	Kehittämistyön vaihe	Toimijat	Menetelmät	Tuotetut materiaalit	
Lokakuu 2022	Kehittämistyön aloittaminen toimeksiantajan kanssa	Kehittämistyön tekijät Toimeksiantaja	Keskustelu Kehittämispäiväkirja	Palaverimuistio Kehittämispäiväkirjan merkinnät	A L O I T U S
Marraskuu 2022	Opinnäytetyön suunnitelman laatiminen Tietoperustan työstön aloittaminen	Kehittämistyön tekijät Toimeksiantaja Koulutuksen järjestäjä	Koulutukseen osallistuminen Keskustelu Aikaisemman tiedon hyödyntäminen Kehittämispäiväkirja	Opinnäytetyön suunnitelma Koulutusmuistio Palaverimuistio Kehittämispäiväkirjan merkinnät	S U U N N I T T E L U
Joulukuu 2022	Tietoperustan viimeistely Kirjallisuuskatsaus toipumisorientaatiosta Mallinnuksen suunnittelun aloitus INSPIRE-mittarin muokkaamisen aloitus	Kehittämistyön tekijät INSPIRE-mittarin tekijät	Aikaisemman tiedon hyödyntäminen Keskustelu Kehittämispäiväkirja	Kirjallisuuskatsaus Kehittämispäiväkirjan merkinnät	T O T E U T U S
Tammikuu 2023	Mallinnuksen toteutus INSPIRE-mittarin viimeistely Muutoksenportaat ulkomuodon muokkaus Haastattelu	Kehittämistyön tekijät Toimeksiantaja Haastateltava	Keskustelu Aikaisemman tiedon hyödyntäminen Kehittämispäiväkirja Puolistrukturoitu haastattelu	Palaverimuistio INSPIRE-mittaristo Kehittämispäiväkirjan merkinnät Haastattelumuistio	T O T E U T U S
Helmikuu 2023	INSPIRE-mittariston ja muutoksenportaiden esittely ja mahdollinen muokkaus Mallinnuksen toteutus	Kehittämistyön tekijät Toimeksiantaja	Keskustelu Aikaisemman tiedon hyödyntäminen Kehittämispäiväkirja	Palaverimuistio INSPIRE-mittaristo Mallinnuksen raakaversio Kehittämispäiväkirjan merkinnät	V I M E I S T E L Y
Maaliskuu 2023	Mallinnuksen viimeistely Mallinnuksen esittely työryhmälle	Kehittämistyön tekijät Toimeksiantaja Yrityksen työntekijät	Keskustelu Työpaja Kehittämispäiväkirja	Mallinnuksen lopullinen versio Kehittämispäiväkirjan merkinnät	V I M E I S T E L Y
Huhtikuu 2023	Opinnäytetyön viimeistely Arviointi mallinnuksesta	Kehittämistyön tekijät Toimeksiantaja	Keskustelu Aikaisemman tiedon hyödyntäminen Kehittämispäiväkirja	Opinnäytetyön raportti Kehittämispäiväkirjan merkinnät	V I M E I S T E L Y

6.1 Aloitusvaihe

Kehittämistyö alkoi ensimmäisellä tapaamisella toimeksiantajan kanssa. Olimme toimeksiantajaan yhteyttä ja tapasimme hänet lokakuussa 2022. Ensimmäisellä tapaamisella keskusteltiin kehittämistyön tarpeesta. Toimeksiantaja koki, että hän haluaa muokata oman yrityksensä toimintaa siihen suuntaan, että asiakkaat ovat kumppaneita, tavoitteet olisivat asiakkaan tekemiä ja vuorovaikutuksessa ollaan avoimia. Toimeksiantajan mukaan sosiaalialalla työskentely tapahtuu usein hyvin työntekijälähtöisesti ja hän kaipasi enemmän yhteistyölähtöistä työtettä asiakkaan ja työntekijän välille. Toimeksiantaja koki, että toipumisorientaation mallintamisella sosiaalialalle päästään lähemmäksi näitä edellä mainittuja tavoitteita.

Ensimmäisellä tapaamisella toimeksiantajan kanssa sovimme kehittämistyön jatkosta. Sovimme kuukausittaiset tapaamiset toimeksiantajan kanssa. Kuukausittaiset tapaamiset auttoivat kehittämistyötä etenemään sille asetettuja tavoitteita kohti. Saimme tehtäväksemme tuottaa Ajallaan Oy:lle aluksi kirjallisuuskatsauksen toipumisorientaatiosta. Toimeksiantaja pyysi meitä myös selvittämään tietoa INSPIRE-mittarista ja sen muokkausmahdollisuuksista.

Keskustelu toimeksiantajan kanssa auttoi kehittämistyön aloittamista, sillä tarve kehittämistyölle tuli määritellyksi. Keskiössä oli toipumisorientaation mallintaminen sosiaalialalle, jonka avulla asiakkaan kanssa työskentelystä tulee tasa-arvoisempaa sekä tavoitteellisempaa. Toimeksiantaja nosti keskustelussa vielä esille sen, miten paljon toipumisorientaatiossa keskitytään voimavaroihin. Keskustelimme yhdessä siitä, kuinka ne asiat mihin kiinnitetään huomiota, pääsevät kasvamaan. Toimeksiantaja halusi tuoda sosiaalialalle asiakkaiden voimavaroihin keskittyvää näkökulmaa, heidän ongelmien/haasteiden sijaan. Tätä kautta voimavarat pääsisivät kasvamaan ja ne mahdollisesti jopa lisääntyisivät.

6.2 Suunnitteluvaihe

Jatkoimme kehittämistyötä tutustumalla laajasti toipumisorientaatioon. Kehittämistyömme kannalta oli oleellista, että ymmärsimme itse, mitä toipumisorientaatiolla tarkoitetaan, ennen kuin pystyimme alkaa mallintamaan sitä sosiaalialalle sopivaksi. Lähteiden kautta ymmärsimme, että toipumisorientaatiota on käytetty paljon mielenterveysalalla. Sosiaalialalla toipumisorientaatio on aivan uusi

käsite. Tästä syystä koimme tarpeelliseksi lukea mahdollisimman paljon eri lähteitä läpi, jotta osaisimme poimia toipumisorientaatiosta keskeisimmät asiat, jotka vastaavat toimeksiantajan asettamiin tarpeisiin.

Marraskuussa 2022 pääsimme osallistumaan Ajallaan Oy:lle järjestettyyn koulutukseen. Koulutus käsitteli toipumisorientaatiota ja kouluttajana toimi Heikki Hyvönen. Koulutuksessa esiteltiin toipumisorientaatiota ja annettiin käytännön esimerkkejä siitä, miten toipumisorientaatio näkyy asiakastyössä. Ennen koulutusta olimme ehtineet tutustua jo laajalti toipumisorientaatiosta kertovaan lähdemateriaaliin, joten saimme koulutuksesta paljon kehitysideoita mallinnustamme varten. Erityisesti Heikin esittämät neljä palvelulupausta (me uskomme sinun mahdollisuuksiisi, sinun elämäkokemuksesi ja arvosi ovat kaiken yhteistyömme perusta, me puhumme sinulle, sinä päätät) jäivät vahvasti mieleemme, sillä ne sopivat mielestämme erittäin hyvin toimeksiantajan määrittelemiin tarpeisiin kehittämistyöllemme.

Koulutuksen tapasimme toimeksiantajan kanssa ja kävimme keskustelua koulutuksesta sekä kehittämistyöstämme. Toimeksiantaja oli samaa mieltä kanssamme siitä, että Heikin esittämät palvelulupaukset otetaan osaksi mallinnusta. Toimeksiantajan toiveena oli, että avaisimme näitä palvelulupauksia mallinnuksessamme selkeästi. Keskustelimme toimeksiantajan kanssa myös edistymisestämme kirjallisuuskatsauksen suhteen ja esittelimme aihealueita, joita olimme valinneet kirjallisuuskatsaukseen. Kirjallisuuskatsauksen aihealueiksi olimme valinneet toipumisorientaation, toipumisen, toipumisorientaation prosessin sekä INSPIRE-mittarin. Toimeksiantaja antoi ohjeistusta siihen, kuinka kattavalle kirjallisuuskatsaukselle heillä on tarvetta.

Joulukuussa 2022 viimeistelimme kirjallisuuskatsauksen Ajallaan Oy:lle. Joulukuussa aloimme myös suunnittelemaan mallinnusta. Mallinnus toteutettiin PowerPointesitykseksi. Olimme aiemmilla tapaamisilla syksyn mittaan keskustelleet toimeksiantajan kanssa eri asioista, joita mallinnukseen sisällytettäisiin. Aloitimme toipumisorientaatiosta kertovan teorialiedon kiteyttämistä muutamaaan diaan. Nostimme esiin näihin dioihin toipumisorientaatiosta keskeisimpiä asioita, kuten yhteistyölähtöisen työotteen, henkilökohtaisen toipumisprosessin sekä toipumisen määrittelyn.

Joulukuussa aloitimme myös INSPIRE-mittarin muokkaamisen. Alkuperäisestä suunnitelmasta poiketen mittaristosta muutettiin vain ulkoasua sekä työntekijän nimitys omahoitajasta perheohjaajaksi. Perheohjaaja nimitys sopi paremmin Ajallaan Oy:n työskentelyyn. INSPIRE-mittari on kehitetty mielenterveystyöhön ja siksi suomennetussa INSPIRE-mittarissa käytetään työntekijästä nimitystä omahoitaja. Alkuperäinen

suunnitelma oli muuttaa myös INSPIRE-mittariston kysymyksiä, mutta tutustuttuamme aiheeseen selvisi, että tekijänoikeudet huomioon ottaen muutoksia ei saanut kovinkaan paljoa tehdä.

6.3 Toteutusvaihe

Tammikuussa 2023 alkoi kehittämistyössämme toteutusvaihe. Tapasimme toimeksiantajan kanssa ja kävimme läpi kehittämistyömme aiempia vaiheita. Keskustelimme toimeksiantajan kanssa tuottamastamme kirjallisuuskatsauksesta, ja hän oli tyytyväinen kokoamaamme tuotokseen. Viimeistelimme myös INSPIRE-mittarin sovittuun muotoon.

Toimeksiantajan tapaamisen yhteydessä keskustelimme myös De Leonin muutoksen vaiheista. De Leon kuvasi toipumisen tapahtuvan kymmenen vaiheen kautta. Toipumisenvaiheet on suunniteltu alun perin päihderiippuvaisten hoitoon. (Tiimi 5/2008.) Toimeksiantaja oli muokannut toipumisenvaiheet sisällöllisesti heille sopivammiksi. Toimeksiantaja toivoi muutoksen vaiheiden tulevan osaksi mallinnusta, sillä vaiheet havainnollistavat muutoksen tapahtumista asiakkaan elämässä. Työvälineessä toipumisen vaiheista puhutaan muutoksen vaiheina, sillä Ajallaan Oy:n asiakkaat pyrkivät muuttamaan elämän suuntaa toipumisen sijaan. Toimeksiantajalla oli visio siitä, että haluaisi muutoksen vaiheet kuvattavan portaikon muotoon. Portaat symboloisivat sitä, että muutos tapahtuu vaiheittain askel askeleelta. Muokkasimme muutoksen vaiheet portaiksi ja lisäsimme portaisiin ihmisiä. Portaissa kulkevat ihmiset kuvaavat sitä, että muutokseen liittyy eteenpäin kulkemista sekä taantumista. Asiakas ei välttämättä etene portaita järjestelmällisesti ylöspäin vaan voi myös palata takaisin. Lisäsimme myös Ajallaan Oy:n logon tuotokseen. Muutoksen portaiden on tarkoitus auttaa asiakasta hahmottamaan, miten muutos tapahtuu ja miten siihen päästään. Työntekijä voi yhdessä asiakkaan kanssa tutkia missä kohtaa muutosta asiakas menee.

Toteutimme tammikuussa Anne-Mari Majoisen haastattelun. Haastattelun tarkoituksena oli valottaa sitä, miten toipumisorientaatio näkyy työkentällä työntekijän työotteessa. Anne-Mari on työskennellyt aiemmin Lilinkotisäätiössä, jossa on saanut koulutuksen toipumisorientaation mukaiseen työotteeseen. Anne-Mari kertoi, että on käyttänyt koulutuksessa oppimaansa toimintamallia kuntouttavassa työskentelyssä, sekä seuraavissakin työpaikoissaan, esimerkiksi perhekuntoutuksessa. Haastattelun tarkoitus oli lisätä ymmärrystä mallinnusta varten, miten työntekijä voi toteuttaa

toipumisorientaation mukaista työtettä eri asiakkaiden kanssa. Haastattelu toteutettiin tammikuussa 2023 Teamsin välityksellä.

Anne-Mari on käyttänyt jo pitkään työssään toipumisorientaation mukaista työtettä. Anne-Marin kertoman mukaan tärkeintä on kohdata asiakas oikealla tavalla. Työntekijän on tärkeä olla kohtaamisessa aidosti läsnä, kunnioittaa ja kuunnella asiakasta. Näillä tavoin asiakkaalle pystytään luomaan luottamuksellinen tunnelma jo ensikohtaamisesta lähtien.

Anne-Mari kertoi myös tavoitteiden tärkeydestä työskentelyssä asiakkaiden kanssa. Tavoitteet auttavat muutosprosessissa eteenpäin. Tavoitteiden on tärkeää olla riittävän yksinkertaisia, ja niitä voi muokata työskentelyn edetessä. Asiakas määrittelee itse tavoitteet siihen suuntaan, mikä on hänelle mielekästä elämää. Toipumisorientaation näkökulmasta yksilö itse asettaa tavoitteet omalle hyvinvoinnilleen. Tässä on kyseessä salutogeenisestä eli terveyttä edistävästä ajattelumallista. Keskiössä on se, että riittävän hyvää elämää voi elää sairaudesta/haasteista huolimatta. Toipumisorientaatiossa ei tavoitella kokonaisvaltaisesti tervettä elämää, vaan yksilöllisesti määriteltyä mielekästä elämää. (Ruutu & Putkisaari 2022, 33.)

Tärkeänä osana toipumisorientaation mukaista työskentelyä on Anne-Marin mukaan asiakkaan päätäntävalta ja vastuunkanto. Työntekijän ja asiakkaan välisessä yhteistyösuhteessa pyritään siihen, että asiakas kokee pystyvänsä tekemään päätöksiä omasta elämästään ja ymmärtää myös sen, että päätöksiä seuraa vastuunkanto. Työntekijällä on tärkeä rooli rohkaista asiakasta, jotta asiakas uskaltaa ottaa päätäntävaltaa ja vastuuta omasta elämästään.

Anne-Marin haastattelusta saimme poimittua käytännön esimerkkejä, jotka pystyimme laittamaan osaksi mallinnustamme. Tavatessamme toimeksiantajan seuraavan kerran, kävimme hänen kanssaan läpi tekemämme haastattelumuiston. Esittelimme toimeksiantajalle Anne-Marin nostamia käytännön esimerkkejä, joita pidimme toimivana mallinnusta varten. Toimeksiantaja oli samaa mieltä poimintojemme kanssa ja hyväksyi ne sisällöksi mallinnuksen diaan nimeltä ”Ajallaan Oy toipumisorientaation toteuttajana”.

Helmikuussa 2023 kehittämistyömme keskittyi lopullisen mallinnuksen kokoamiseen. Mallinnusta koottiin pitkin toteutusvaihetta kehittämistyön tekijöiden sekä toimeksiantajan välisessä yhteistyössä. Kokosimme toimeksiantajalle ehdotuksia mallinnuksen sisällöistä, jotka kävimme yhdessä läpi. Läheinen yhteistyö toimeksiantajan kanssa mahdollisti sen, että saimme kehittämistyössämme varmuuden

siitä, että tuottamamme mallinnus vastaa todellisesti yrityksen tarpeeseen ja siitä on hyötyä heille. Lähetimme INSPIRE-mittarin ja muutoksenvaiheet toimeksiantajalle nähtäväksi, ja hän oli tyytyväinen tekemiimme muutoksiin.

6.4 Viimeistelyvaihe

Maaliskuussa 2023 pystyimme keskittymään mallinnuksen viimeistelyyn. Mallinnus on Ajallaan Oy:n omaa käyttöä varten tuotettu tuotos, joten emme voi tässä raportissa tuoda esiin tarkemmin, mitä mallinnukseen sisällytettiin. Saimme toimeksiantajalta toiveita PowerPoint-esityksen ulkomuodosta ja toteutimme esityksemme niiden mukaan.

Esittelimme tuotetun mallinnuksen Ajallaan Oy:n työryhmälle maaliskuun lopussa. Esityksemme videoitiin, sillä sitä haluttiin käyttää tulevaisuudessa yrityksen työntekijöiden perehdytyksessä. Saimme esityksestä paljon positiivista palautetta toimeksiantajalta sekä yrityksen työntekijöiltä.

Huhtikuussa 2023 kehittämistyömme prosessi eteni kehittämisraportin viimeistelyssä. Saimme arvioinnin toimeksiantajalta tuottamastamme mallinnuksesta ja hän oli erittäin tyytyväinen mallinnukseemme.

7 Kehittämistyön tuotos

Kehittämistyön tuotoksia tuli kokonaisuudessaan neljä eri tuotosta. Ensimmäinen tuotos Ajallaan Oy:lle oli kirjallisuuskatsaus. Kirjallisuuskatsaus oli pituudeltaan neljä tekstisivua. Kirjallisuuskatsauksen tarkoituksena oli esitellä toipumisorientaatio ja siihen liittyviä aiheita tiiviisti. Kirjallisuuskatsausta on tarkoitus käyttää tulevaisuudessa osana yrityksen uusien työntekijöiden perehdytystä.

INSPIRE-mittari sekä muutoksen portaat olivat kehittämistyön tuotoksista kaksi työvälinettä Ajallaan Oy:lle. Molempien työvälineiden tarkoituksena oli toimia Ajallaan Oy:n työntekijöiden käytössä osana toipumisorientaation mukaista työtettä.

Lopullinen kehittämistyön tuotos oli mallinnus toipumisorientaatiosta Ajallaan Oy:n toiminnan viitekehyyksi. Mallinnus toteutettiin PowerPoint-muotoon. Esitys sisälsi kokonaisuudessaan yhdeksän tekstidiaa. Mallinnus sisälsi teorian tietoa toipumisorientaatiosta, työvälineiden esittelyä sekä sisältöjä siitä, miten toipumisorientaatiota voi hyödyntää lastensuojelu- sekä perhepalveluissa.

Mallinnuksen sisältö esiteltiin seuraavien otsikoiden kautta:

1. Mikä on toipumisorientaatio?
2. Ajattelun ja toiminnan viitekehys
3. Työskentely prosessina
4. Muutoksen vaiheet
5. INSPIRE-mittari
6. Ajallaan Oy toipumisorientaation toteuttajana
7. Toipumisorientaation painotukset eri ikäryhmissä
8. Palvelulupauksemme
9. Arvopohja

PowerPoint-esitys on Ajallaan Oy:n omaa käyttöä varten tuotettu tuotos, joten emme voi tässä raportissa tuoda esiin tarkemmin mallinnuksen sisältöjä.

8 Kehittämistyön arviointi

8.1 Kehittämistyön toteutuksen arviointi

Kehittämistyö toteutettiin läheisessä ja jatkuvassa yhteistyössä toimeksiantajan kanssa. Tiiviillä yhteistyöllä haluttiin varmistua siitä, että tuotos olisi yritykselle hyödyllinen ja vastaisi todelliseen tarpeeseen. Läheinen yhteistyö toimeksiantajan kanssa mahdollisti myös sen, että kehittämistyön tavoitteita pystyttiin hiomaan tarkemmiksi pitkin kehittämistyötä, sekä pystyttiin seuraamaan työn etenemisaikataulua. Kehittämistyön aikataulu oli selkeä työn aloittamisesta lähtien. Aikataulun näkökulmasta voidaan arvioida kehittämistyön tapahtuneen sille asetetun aikataulun puitteissa.

Kehittämistyön aikana arvioitiin ja pohdittiin mallinnukseen tuotettavia sisältöjä. Mallinnuksesta haluttiin koota selkeä ja informatiivinen kokonaisuus. Kehittämistyön aikana oli tarpeen arvioida, mitkä aihealueet ja teemat ovat työyhteisölle ja työntekijöille tarpeellisia ja tarkoituksenmukaisia tässä mallinnuksessa. Työntekijöiden sitoutuminen kehittämistyöhön toteutui siten, että yrityksessä aloitettiin toipumisorientaatioon liittyvä koulutus syksyllä 2022. Toipumisorientaation kouluttaja aloitti yrityksessä myös työnohjaajana, mikä edesauttaa toipumisorientaation arvojen sisällyttämistä yrityksen toteuttamiin arvoihin.

Kehittämistyön toteutukseen vaikutti positiivisesti läheinen yhteistyö toimeksiantajan kanssa. Keskustelut ja yhteinen reflektointi meidän ja toimeksiantajan välillä toi syvyyttä kehittämistyölle. Kehittämistyötä olisi varmasti hyödyttänyt, jos molemmat tai edes toinen meistä olisi ollut työsuhteessa kyseisessä yrityksessä. Työsuhteessa oleminen olisi mahdollistanut sen, että mallinnukseen olisi saatu varmemmin heidän yritykselleen sopiva ja tarkoituksenmukainen sisältö. Vaikka työsuhdetta yritykseen ei ollut, on mallinnuksella silti selkeä hyöty yritykselle, sillä sen avulla työntekijät saavat selkeän kuvan siitä, miten toipumisorientaatio voi näyttäytyä sosiaalialalla.

Omaa motivaatiotamme kehittämistyössä lisäsi se, että saimme olla kehittämässä jotain aivan uutta sosiaalialalle. Toipumisorientaatio ei ole tuttu käsite sosiaalialalla, ja tämän kehittämistyön kautta pääsimme tutustumaan itsellemme täysin uuteen asiaan. Laajasta tutustumisesta toipumisorientaatioon on varmasti paljon hyötyä tulevaisuuden työkentillä, sillä sen arvoja voi hyödyntää työskentelyssä minkä tahansa asiakasryhmän kanssa.

Kehittämistyö perustui toimeksiantajan tarpeeseen muutoksesta sosiaalialalle. Toimeksiantajalla oli halu muokata oman yrityksensä toimintaa toipumisorientaation mukaiseksi. Toimeksiantaja halusi muuttaa sosiaalialan hyvin työntekijälähtöistä työntekoa enemmän yhteistyölähtöiseen suuntaan. Toimeksiantajalla oli tarve muokata yrityksensä toimintaa siihen suuntaan, että asiakkaat ovat kumppaneita, tavoitteet olisivat asiakkaan tekemiä ja vuorovaikutuksessa oltaisiin avoimia. Kehittämistyössä tuotetun mallinnuksen kautta saatiin kokonaisuus, joka sisälsi teorian tietoa toipumisorientaatiosta. Teorian tieto toimi pohjana sen jälkeen esitetyille käytännön esimerkeille, miten toipumisorientaatio näkyy työntekijän työotteessa. Mallinnuksen avulla toimeksiantajan toivoma viitekehys saatiin esiteltyä Ajallaan Oy:n työryhmälle. Mallinnusta on tarkoitus käyttää tulevaisuudessa osana uusien työntekijöiden perehdytystä.

8.2 Eettisyys ja luotettavuus

Kehittämistyössämme on noudatettu opinnäytetyön eettisiä ohjeita (Arenen 2020) mukaisesti. Kehittämistyötä tehdessä olemme olleet rehellisiä sekä huolellisia käsitellessämme kerättyjä aineistoja. Perehdyimme tarkasti tekijänoikeuksiin ja toimimme niiden antamissa rajoissa. Olemme myös noudattaneet koko kehittämistyön ajan lainsäädäntöjä, jotka ovat koskettaneet kehittämissprosessiamme. Näitä ovat olleet tietosuojalaki, laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista sekä tekijänoikeuslaki. Oleellinen osa ammattitaitoamme on ammattieettinen valmius, kypsyys sekä harkinta. Kehittämistyötä tehdessä pohdimme ja pidimme yllä sosiaalialalle tärkeitä arvoja (Talentia 2022.)

Kehittämistyömme nojautui vahvasti teorian tietoon sekä käytännön kokemuksiin. Tietolähteet valittiin siten, että niistä saatiin laaja, selkeä ja informatiivinen kokonaisuus toipumisorientaatiosta. Tehtävänäimme oli myös tuottaa yritykselle kompakti kirjallisuuskatsaus toipumisorientaatiosta, joten lähteitä oli tarpeellista tutkia laajasti. Lähdekritiikki on tärkeä pitää mielessä tietolähteiden etsimisessä ja käytössä, sillä kehittämistyö voi ohjautua tiettyyn suuntaan lähteiden valinnalla (Heikkilä ym. 2008, 44).

Jokaisen, joka osallistuu kehittämistyöhön jollakin tavalla, tulisi tietää mitä kehitetään ja mikä on heidän roolinsa kehittämistyössä (Ojasalo ym. 2014, 48.) Kerroimme haastateltavalle etukäteen miksi haluamme haastatella häntä ja mihin haastattelua tullaan käyttämään. Lähetimme myös haastattelukysymykset etukäteen haastateltavalle

nähtäväksi. Saimme haastateltavalta luvan hyödyntää haastattelussa esiin tulleita asioita kehittämistyömme tekemiseen.

Tiivis yhteistyö toimeksiantajan kanssa takasi sen, että työskentely on kulkemassa oikeaan suuntaan. Toimeksiantajalla oli mahdollisuus kommentoida tekemäämme mallinnusta ennen kuin esitimme sen työtiimille. Näin toimeksiantaja pystyi varmistamaan tietojen paikkaansa pitävyyden sekä tuomaan esille muutokset, jotta mallinnus saatiin vastaamaan mahdollisimman hyvin heidän tarvettaan.

Sosiaalialan arvojen mukaisesti työntekijän tulee kunnioittaa asiakkaan itsemääräämisoikeutta sekä edistää heidän osallisuuttaan. Sosiaalialan ammattihenkilön työ perustuu ihmisarvon ja ihmisoikeuksien kunnioitukseen. (Talentia 2022.) Kehittämämme mallinnuksen tarkoituksena on, että asiakkaiden osallisuus ja itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen lisääntyisi toipumisorientaation mukaisen työskentelyn myötä. Näin ollen kehittämämme mallinnuksen sisältö tukee ammattieettisiä periaatteita ja työntekijöiden eettistä työskentelyä.

8.3 Ammatillinen kasvu

Kehittämistyön tekeminen oli meille aivan uusi mahdollisuus oppimiselle. Emme olleet aiemmin tehneet kehittämistyötä, joten koko prosessinkulku oli meille aluksi vieras. Oli hienoa huomata, miten nopeasti oivalsimme kehittämistyön idean. Koemme kasvaneemme sosiaalialan ammattilaisina kehittämistyötä tehdessä. Kehittämistyö opetti yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja. Teimme puoli vuotta tiivistä yhteistyötä toimeksiantajan sekä toistemme kanssa ja yhteistyömme sujui mallikkaasti. Ilman sujuvaa yhteistyötä ja toimivaa vuorovaikutusta emme olisi saaneet kehittämistyötämme valmiiksi, sillä sen toteuttaminen vaati paljon keskusteluita toimeksiantajan kanssa. Parityöskentelymme onnistui mielestämme hyvin koko työskentelyn ajan. Sitouduimme molemmat tavoitteellisesti työskentelyyn ja kehittämistyötä tehtiin aina hyvässä hengessä. Haasteet yhteistyössä liittyivät yhteisen ajan löytämiseen, sillä kumpikin teki kokoaikaista vuorotyötä. Yhteisen ajan löytäminen vaati molemmilta oman ajan käytön priorisointia ja molemmilta puolista joustavuutta.

Haastoimme itseämme valitessamme kehittämistyön aiheita, sillä toipumisorientaatio oli meille täysin vieras käsite aloittaessamme työskentelyä. Koemme olleen etuoikeutettuja saadessamme aiheen, josta emme aloittaessa tieneet mitään. Olemme oppineet aiheesta työskentelyn aikana valtavasti. Sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen

kompetenssien (2023) mukaisesti haluamme ammattilaisina edistää haavoittuvassa asemassa olevien asemaa sekä edistää asiakkaiden, osallisuutta sekä osallistumisen mahdollisuuksia. Toipumisorientaation mukaista työskentelyä voi hyödyntää monien asiakasryhmien kanssa, joten pystymme hyödyntämään oppimaamme laajasti työskennellessämme sosiaalialla jatkossakin. Erityisen tärkeiksi opeiksi koemme asiakkaan osallisuuden ja sen, että asiakas on itse aktiivinen toimija omassa elämässään. Haluaisimme sosiaalialan ammattilaisina työskennellä asiakkaan kanssa ”ihmiseltä ihmiselle” periaatteella ammattilaisen rooliamme korostamatta. Haluaisimme myös pystyä tukemaan asiakkaita uskomaan omiin voimavaroihinsa, joka vahvistaisi asiakkaan uskoa itseensä. Näitä periaatteita soveltaen voimme edistää asiakkaiden osallisuutta ja tukea haavoittuvassa asemassa olevien asiakkaiden asemaa.

Täysin uuteen aiheeseen perehtyminen aiheutti osaltaan haasteitakin. Aluksi meidän oli vaikea hahmottaa mitä toipumisorientaation viitekehys pitää kokonaisuudessaan sisällään. Luettuamme laajasti aiheesta eri lähteistä ja käytyämme toimeksiantajan kanssa pitkiä keskusteluja saimme kokonaiskäsityksen aiheesta, ja työskentelyä oli helpompi jatkaa eteenpäin.

Vahvuudeksemme koemme hyvät tietotekniset taidot, joita tarvitsimme kehittämistyömme tekemiseen. Eri lähteitä etsiessämme hyödynsimme kirjaston hakupalvelua sekä Google Scholaria, joilla saimme suodatettua haluamaamme aineistoa. Tietotekniset taidot tulivat tarpeeseen myös työvälineiden ulkomuodon muokkauksessa sekä PowerPoint esityksen luomisessa. Tekemästämme PowerPoint esityksestä tuli visuaalisesti ja sisällöltään meitä sekä toimeksiantajaa miellyttävä.

Saimme toteutettua kehittämistyömme suunnitellussa aikataulussa. Aikataulussa pysymisen takasi tarkka suunnitelma, jonka laadimme kehittämistyötä aloittaessamme. Meillä oli jokaiselle toimeksiantajan tapaamiskerralle selkeä suunnitelma, siitä mitä pitää olla valmiina tavatessamme. Saavuimme tapaamisiin hyvillä mielin, sillä aina olimme tehneet sovitut asiat aikataulussa. Toimeksiantaja oli tyytyväinen työpanokseemme. Toimeksiantajan aito halu olla kehittämistyön edistämisessä mukana lisäsi myös meidän omaa motivaatiotamme. Saimme Ajallaan Oy:n työttömiltä positiivista palautetta esittäessämme mallinnuksen heille. Työttömin jäsenten mielestä olimme nostaneet oikeita asioita esiin ja mallinnuksesta sai selkeän käsityksen mitä toipumisorientaation mukainen työskentely tarkoittaisi juuri heidän työssään. Mielestämme kehittämistyömme tuotos on onnistunut ja vastasi Ajallaan Oy:n tarvetta.

Lähteet

- Arene 2020. Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettiset suositukset. Viitattu 4.5.2023 <https://www.arene.fi/julkaisut/raportit/opinnaytetoiden-eettiset-suositukset/>.
- Arki, arvot ja etiikka. 2022. Sosiaalialan ammattihenkilöstön eettiset ohjeet. 3. painos. Helsinki: Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry.
- Brunila, K.; Harni, E. & Saari, A. 2021. Terapeuttinen valta. Painos. Tampere: vastapaino.
- Falk, H.; Kurki, M.; Rissanen, P.; Kankaanpää, S. & Sinkkonen, N. 2013. Kuntoutujasta toimijaksi. Kokemus asiantuntijuudeksi. Tampere: Juvenes Print. Suomen Yliopistopaino Oy. Viitattu 16.11.2022 https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/110670/URN_ISBN_978-952-302-%20028-3.pdf?sequence=1.
- Framework for recovery-oriented practice. 2011. Mental Health, Drugs and Regions Division, Victorian Government Department of Health. Melbourne: State Government of Victoria. <https://content.health.vic.gov.au/sites/default/files/migrated/files/collections/policies-and-guidelines/f/framework-recovery-oriented-practice---pdf.pdf>.
- Honkala, E. 2017. Mitä on toipumisorientaatio? Mielenterveysyhdistys HELMI ry. Viitattu 23.11.2022. <https://mielenterveystyhelmi.fi/blogi/vaikuttava-mieli/mita-on-toipumisorientaatio/>.
- Heikkilä, A.; Jokinen, P. & Nurmela, T. 2008. Tutkiva kehittäminen. Avaimia tutkimus- ja kehittämishankkeisiin terveysalalla. Helsinki: WSOY.
- Martin, M. & Nordling, E. 2021. Yhdessä toipumisen tukena mielenterveystyössä. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/143364/URN_ISBN_978-952-343-664-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y&fbclid=IwAR1fn1pRdFRVuFxCSi9-PhdCNT4jyvTCWW0wgEeRjgDKiuuWvIEQwodEdu0#page=101.
- Nordling, E. 2018. Mitä toipumisorientaatio tarkoittaa mielenterveystyössä? Duodecim 11/2018, 1476–1483.
- Nordling Esa & Rissanen Päivi 2020: Mielenterveystyö uudistuu – toipumisorientaation teoreettiset lähtökohdat. Työpaperi 40/2020. Terveysten- ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/140792/URN_ISBN_978-952-343-591-9.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Ojasalo, K., Moilanen, T. & Ritalahti, J. 2014. Kehittämistyön menetelmät. Uudenlaista osaamista liiketoimintaan. 3.-5 painos. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Partanen, A.; Moring, J.; Bergman, V.; Karjalainen, J.; Kesänen, M.; Markkula, J.; Marttunen, M.; Mustalampi, S.; Nordling, E.; Partonen, T.; Santalahti, P.; Solin, P.; Tuulos, T. & Wuorio, S. 2015. Mielenterveys- ja päihdesuunnitelma 2009-2015. Miten tästä eteenpäin? Tampere: Juve-nes Print – Suomen Yliopistopaino Oy. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-538-7>.

Peltoniemi, T. & Saukkonen, A. 2008. Toipuminen ja toipumiskulttuuri. Tiimi 5/2008, 4-6.

Raatikainen, E.; Rahikka, A.; Saarnio, P. & Vepsä, P. 2020. Ammattina sosionomi. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Raivio, M. & Raivio, J. 2020. Toipuva mieli. Keuruu: PS-kustannus-

Research into recovery. Measures. Inspire. 2015. Viitattu: 19.11.2022. <https://www.researchintorecovery.com/measures/inspire/>.

Roberts, G. & Boardman, J. 2014. Becoming a recovery-oriented practitioner. Advances in psychiatric treatment.

Ruutu, S. & Putkisaari, H. 2022. Toipumisorientaatio ja ratkaisukeskeisyys lyhytpsykoterapiassa. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.

Salonen, K. 2013. Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen opinnäytetyöhön. Opas opiskelijoille, opettajille ja TKI-henkilöstölle. Turun ammattikorkeakoulu. Viitattu 15.3.2023. <http://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522163738.pdf>.

Slade, M. 2013. 100 ways to support recovery, a guide to mental health professionals. Viitattu 16.11.2022. <https://www.rethink.org/advice-and-information/living-with-mental-illness/treatment-and-support/100-ways-to-support-recovery/>.

Suomen ammattikorkeakoulujen sosiaalialan koulutuksen verkosto 2023. Sosionomi AMK-tutkinnon kompetenssit. Viitattu 28.4.2023. <https://www.sosiaalialanamkverkosto.fi/wp-content/uploads/2023/04/SOSIAALIALAN-AMMATTIKORKEAKOULUTUKSEN-KOMPETENSSIT-2023.pdf>.

Särkelä-Kukko, M. 2014. Osallisuuden eriarvoisuus ja eriarvoistuminen. Teoksessa Jämsén, A. & Pyykkönen, A. (toim.) Osallisuuden jäljillä. Joensuu: Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys. <https://www.pksotu.fi/pksotu/wp-content/uploads/2018/02/oSallisuuden-j%C3%A4ljill%C3%A4-verkkoversio-pakattuna-16052014.pdf>.

Toikko, T & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Tampereen Yliopistopaino Oy. Viitattu 15.3.2023 https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/100802/Toikko_Rantanen_Tutkimuksellinen_kehittamistoiminta.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Tölli, S., Vuolukka, A., Kiviniemi, L. 2019. Oulun ammattikorkeakoulun tutkimus- ja kehitystyön julkaisut (2019). EPooki 55/2019. Toipuminen näkyväksi mielenterveystyössä INSPIRE-mittarin avulla. Viitattu: 1.12.2022. <http://www.oamk.fi/epooki/2019/toipuminen-nakyvaksi-mielenterveystyossa-inspire-mittarin-avulla/>.